

A VADIMONIUM.

1. §. Jogi terminológia, s az intézmény kora.

A római magánjog tudományának egyik legérdekesebb s legtanulságosabb kérdése a vadimonium eredetének, jellegének, s első alakulatának vizsgálata. El kell azonban ismernünk, hogy a vonatkozó forrásadataink hézagossága mellett ez intézmény kialakulását s első alakulatát illetőleg nagy mértékben csak a hipotézisek bizonytalan talaján mozoghatunk.

E kérdés érdekessége és tanulságos volta nem csak abban fekszik, hogy e fejtegetések kapcsán a jogtörténeti kutató egy jogintézmény fejlődésének különböző fázisait vizsgálhatja s a később ismert vadimonium intézményének megértéséhez történelmi kutatások és magyarázatok útján sokkal közelebb juthat, hanem ezenfelül e kérdés megvilágítása révén egy másik, sokkal általánosabb kérdéssel, a kezesség tanainak vizsgálatával is szerves konnexióba jut a vizsgálódó, s így részére a kezesség céljait szolgáló intézmények elsődleges alakulatainak megfigyelése általánosságban is lehetővé válik.

Egész joggal állithatjuk, hogy a magánjogi ügyletkötéseknél oly nagy szerepet játszó, fontos szociális jelentőségű, s a római hitelviszonyokba oly mélyen beszövedő személyi biztosítékoknak tana hézagos volna a vadimonium tételeinek ismerete nélkül.

Mi ugyanis teljesen át vagyunk hatva azon álláspont érveinek helyességétől, melynélfogva a római magánjogban a jogélet legkezdetlegesebb szakában a személyes garantiavállalás céljait ép ez intézmény szolgálta.¹⁾ Jelen kis dolgozatunk tehát csak egy előbbi, a kezességgel foglalkozó tanulmányunknak kiegészítő részeként jelentkezik.

¹⁾ Volt a kezességvállalásnak egy másik ősi alakja is a római jogban, az u. n. *cautio praedibus*, *praediisque*, ami véleményünk szerint azonban más elbírálás alá esik. Ez egy oly publicistikus természetű jótállás volt, mely kezdetben az állammal szemben vállalt ügyletekből eredő követelések biztosítására szolgált, később azonban alkalmaztatott más közjogi testületek, nevezetesen a *municipes civium Romanorum et Latinorum* követeléseinek biztosítása végett is.

Eme felfogással szemben nem hiányzik egy másik olyan nézet, melyszerint eme kezességi alakzat a magánosok között kötött ügyletekből származó magánjogi követelések biztosítására is szolgált.

E két nézet közül az első mondható uralkodónak az irodalomban. V. ö.: Rivier: *caut. praed.* 19. és kl.; Karlowa: *R. G.* II. 50. és kl.; Girard: *Syst.* II. 815. l. 4. j.; Cuq: *Inst. jur.* I. 120. l. 1. j.; Mommsen: *Stadtrechte* 466—480. l.; Farkas Lajos: *Rj. T.* I⁴ 338. l. 4. j. Az irodalmat illetőleg v. ö. Rivier: *caut. praed.* 3. és kl.

Az ezzel szemben álló — nevezhetjük kisebbségi — nézetet részletesen és teljes alapossggal kifejtette Göppert: *Z. f. R. G.* IV. (1864) 249. és kl. Ezt újabban az elfeledés és ismeretlenség homályából kiemelni óhajtja Schlossmann: *Praes, vas, vindex* című értekezésével. *Z. S. St.* XXVI. 285. és kl. Hasonlóan ezen nézetet fogadja el, bár csak röviden érintvén e kérdést, Mitteis: *F.* 121. és kl.

Mindenesetre az első nézet látszik erősebben megindokolhatónak forrási alapon. Mint tényt szegezhetjük le ama körülményt, hogy a legtöbb forráshely, amely a *cautio eme* fajára vonatkozik, publicistikus vonatkozású. A publicistikus vonatkozás a *praedes* speciális alkalmazási eseteinek vizsgálata alapján kétségtelennek látszik. Ezeknek megismerése céljából elegendő utalni a következő szerzőkre: Rivier (*caut. praed.* 31. és kl.) és Karlowa (*R. G.* II. 48. és kl.), akiknél az alkalmazási esetek analizálása a publicistikus vonatkozás mellett dönt.

A *vita* tulajdonképen a *praes* állítás egy speciális vonatkozású alkalmazásának értelmezésével kapcsolatosan indult meg a kérdéses irányban. A vitát felidéző eset a *praedes litis et vindiciarum*.

Az ellenkező nézet hívei abból indulnak ki, hogy e *cautio* adás a perbeli ellenfélnek nyújtott s ennél fogva ez esetben egy kifejezetten magánjogi

Mint minden kérdés irodalmában, úgy itt is igen jelentős helyet foglalhatna el a terminológia s az etimológiai lezármazásnak kutatása. Ez sokszor igen nagy jelentőségű eredményekhez vezet. Ennek tüzetesebb tárgyalásáról azonban le kell mondanunk, egyrészt, mivel ez a konkrét esetben messzebb menő eredményeket, a rendelkezésre álló anyag hézagossága mellett nem

alanynak adott s következőleg a magánjog elvei szerint elbírálandó jogviszonyról van szó.

A *praedes litis et vindiciarum* sajátos, a rendes magánjogi kezességtől eltérő jellegét magyarázó nézetek közül a legmegfelelőbb Girard véleménye (*System.* II. 816. l. 2. j.), aki utal arra, hogy ezek tulajdonképen a magistratusnak állítottak, akinek a dolog a kezei között volt. Annak oka, hogy ez a győztes félnek javára szolgált, abban volt, mivel az állam a maga követelését átengedte egészen olyan módon, mint ahogyan az állam követelése az állami jövedelmek bérlőire formátlanul átruháztattak, vagy amint a *venditio praedum*nál ezek szerzőkre átmentek.

Eme felfogás alapjának helyességét látszik igazolni Gaius: *Inst.* IV. 16. §-a is, ahol egész jellegzetesnek látszik annak hangsúlyozása: „*praetor iubebat praedes adversario dare etc.*“ (A *praedes lit. et vind.*-ra vonatkozó különböző fejtegetéseket és nézeteket illetőleg v. ö. Rivier: *caut. praed.* 23. l. 54. j.; Karlowa: *R. G.* II. 50. l.)

Egyebekben a *cautio praedibus praediisque* sajátos, kötelmi és dologi jogi összetételű felelősségi rendszere is már mutatja, hogy egy, a rendes magánjogi jellegű kezességtől eltérő karakterrel bíró intézményről volt szó, melynek jellegzetessége épen ama bizonyos publicistikus követelés sajátosága szabta kettősjogi felelősség kombinációjából került ki. (A dologi és kötelmi jelleget illetőleg l. Karlowa: *R. G.* II. 55. l.; Rivier: *caut. praed.* 68. és kl.)

Legújabbban, mint már fentebb is érintettük, a csaknem követők nélkül maradt Göppert-féle — a *praedes* magánosok között való alkalmazását vitató — nézet mellett Schlossmann veszi fel a harcot (*Z. S. St.*). Nézetének a kérdéses irányban való következetes keresztülvitele azonban bizonyos olyan nehézségekbe ütközik, amelyek ellenmondást jelentenek Varro és Verrius Flaccus kinyilatkoztatásaival, akikre vonatkozólag ő maga is elismeri, hogy a *praes*ről határozottan az állam igényeivel kapcsolatosan szólnak.

Álláspontjának kritikájaként, annélkül, hogy egészében e helyen ismeretnünk akarnánk azt (V. ö.: *Z. S. St.* XXVI. 306. l.), csak annyit jegyezzünk meg, hogy véleménye — épen ezen forrási ellentmondások eltüntetése céljából — csak erősen mesterkélt módon s erőszakos okoskodás segítségével hívása mellett

ígér, másrésről mivel ennek részletes taglalása még is végeredményében első sorban is a filológia és nem a jogtudomány művelési körébe vág.

Mindazonáltal, anélkül, hogy e téren túl messze kívánnánk menni, röviden és általánosságban annyit előre bocsátunk, miszerint a „vas“ szó az ind-európai „vadh“ gyökérből ered, mely

védelmezhető meg. Nevezett író kénytelen egy fogáshoz nyúlni és úgy segíteni magán, hogy a praesre vonatkozólag bizonyos fogalmi eltolódást tételez fel, amely véleménye szerint már Varro és Verrius idejében végbement. Ezek a szót kizárólag az állami adósért belépő kezesre vonatkozó restringált értelemben használták, még ellenben Cicero e szót a régi, a magánosok között vállalt kezességet is magában foglaló tágabb értelemben alkalmazta.

Nem szorul bővebb fejtegetésre, hogy egy ilyen sebezhető sarkponton a bíró nézet mennyi meggyőző erővel hat. Különösen akkor, mikor eme feltételezés, melyen az egész felépül, minden reális alapot nélkülöz.

Legújabbban, mint már érintéink is, Mitteis (F. 121. l. j.) szintén a praedes magánjogi alkalmazása mellett foglal állást. Okoskodása s értelése sajátos mederben mozog. Utal Plautus és Ciceróra, kik véleménye szerint a praest magánosok között fenforgó jogviszonyokra vonatkoztatva használják; ez esetben azonban a praes a sponsornak csak egy másik elnevezése, amelyet alig alkalmaztak volna, ha magán praedes sohasem léteztek volna.

Ezen érv tulajdonképpen nem sokat mond! Itt a praes egyenlő értelmű a sponsorról. A felelősség sui generis jellege ez irányban hol maradna? Tudvalevő, hogy a praes és sponsor felelőssége között ég és föld a különbség. Az elsőnek felelőssége túszijellegű volt, mely a főadóra nézve liberáló hatással járt (V. ö. Girard: Syst. II. 815. l. 4. j.; Mitteis: P. R. I. 269. l.), az utóbbié, t. i. a sponsoré, ellenben accessorius, vagy mondjuk talán az első időben, a passiv correalitas szabályai szerint igazodó felelősség. Miként volna lehetséges, hogy e két elütő fogalmi kört jelentő jogi terminus technikus azonos értelemben használtatott volna.

Ezen fogalmak nem szabatos kezeléséből, még ha meg is történt volna, még akkor sem lehetne érvet kovácsolni visszafelé olyként, miszerint a praes magánjogi alkalmazással is birt.

Ilyen fontos kérdésnek csak per tangentem való érintése nem képezhet döntő jelentőséggel bíró tényezőt az uralkodó nézet megdöntése tekintetében. Ugyanezen az alapon mi sem véljük, hogy eme, szintén vázlatos tárgyalásunk alkalmas volna e vita végleges eldöntésére. Mi csak álláspontunkat óhajtjuk általánosságban jelezni, különösen ama nézőpont igazolása végett, hogy a vadimoniumot tartjuk a legősibb magánjogi kezességi ügyleti alaknak.

egy bizonyos zálogi biztosítás kifejezésére szolgált.¹⁾ A latin nyelvben a vadimonium szó végeredményében a „vadari“²⁾ igealakra vezethető vissza, melyből úgy a vas, mint a vadimonium substantivumok levezethetők.

A „vadari“ kitétel kettős jelentőséggel bírt: u. m. jelentette egyrészt a vas által való ígértetést valaki számára, másrészt pedig vasi minőségben való elkötelezést; úgy hogy e kitétel a kezesi³⁾ kötelelemnek mindkét oldalát, t. i. a hitelezői és adósi viszonyt, egyaránt feltüntette és kifejezésre juttatta.

Analóg jelenséggel találkozunk a régi római kötelmi jog terminológiájában a „stipulari“ kitételnél. E szó jelenté valamely szolgáltatásnak, a megfelelő szóbeli formák mellett végbemenő, kérdés és felelet alakjában történő ígértetését, továbbá az ennek megfelelő ígéretet is. „Stipulatio“ ennek révén kifejezté a megfelelő szóbeli formájú kérdést és az erre következő congruens ígéretet. Más szavakkal tehát e szó jelentése a követelést, s a tartozást is⁴⁾ egyaránt magában foglalta.

1) Itt, úgy vélem, elegendő, ha utalok egynéhány az ezen kérdéssel foglalkozó külföldi monográfia vonatkozó részére, amelyek mind egyértelműleg reámutatnak arra, hogy a vas közös eredetre vezethető vissza a góth „wadi“, a norddeutsch „wetti“, a norvég „ved“, a svéd „vad“-ra, amelyeknek eredete az ind-europai „vadh“ gyökér. Mindez zálogot, illetve zálogjogi biztosítást jelez; mindenesetre a dologi felelősség birodalmába tartozó kifejezés a régi germán eredetű terminológiában. Az általános germán szóhasználat szerinti értelme és jelentősége e kifejezésnek a német jogtörténészek között különben még egész napjainkig élénk vita tárgyát képezi. A „wadia“, „vadimonium“ szó jelentősége, jogi szimboliztikai szerepe körül heves viták folynak. E tekintetben elég, ha utalunk Amira értekezésére: Wad. Itt O. Gierkével folytat erős polémiát az általa vallott, Gierke által támadásnak kitett véleménye védelmére. Messze menne, ha e térre követnők a jogtudósok vitatkozásait. A források lehető teljessége kedvéért utalunk Fliniaux művére: Vad. 1—2. l. 1. j. Itt szintén bő forrásait találjuk az etimológiai munkáknak. Hasonlóan v. ö. Rivier: caut. praed. 14. l. Schlossmann: Z. S. St. XXVI. 301. l.

2) E szó terminológiáját illetőleg v. ö. Voigt: Vad. 305. l. 16. j.

3) Természetesen, e szót nem használjuk, mint technikus fogalmat, hanem csak a jótállás, másért való kötelezettségvállalás általános értelmében.

4) V. ö. Heumann-Seckel: Handlexikon.⁹ 555. l.

Ilyen értelemben képzeljük mi, hogy használták a római terminológiában a „vadari“ kitételt, s úgy véljük, e feltevésünk nem áll minden alap nélkül.

Lássunk a régi római nyelvjárásban a vadimoniummal kapcsolatosán használt néhány jogi műkifejezést, melyről a forrásaink mai állása mellett tudomásunk van.

A régi római szóhasználatban a vadimonium kötésének megjelölésére alkalmazták a „vadimonium dare“¹⁾, „promittere“²⁾, „concipere“³⁾, „constituere“⁴⁾, „facere“⁵⁾, „dicere“⁶⁾ kifejezéseket.⁷⁾

Ezen kívül a jogositott oldaláról a vadimonium megkötését, illetve elfogadását kifejezésre juttató értelemben találjuk alkalmazva a „vadem accipere“⁸⁾ kifejezést. Nemkülönbön előfordul a jogositott oldaláról a „vadem poscere“⁹⁾ kitétel, mellyel vas állítás iránt támasztott igény nyert kifejezést.

Valakinek a felhívására, hogy az illető mint vás szerepeljen, a „vadimonium advocare“¹⁰⁾ kitételt használták.

A vadimoniumból származó kötelezettség teljesítésének megjelölésére használatos kifejezések voltak: „vadimonium sistere“¹¹⁾, obire.¹²⁾

1) Varro. L. L. VI. 74.; Cic. de Fin. II. 24. 79. Sal. Jug. 35, 9. Liv. Historiae III. 13, 6.

2) Gaius IV. 186; Varro. L. L. VI. 74: „vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat („Bruns nyomán“): Plautus. Rudens. III. 4, 77. vers. Cic. pro Quinct. 19, 61.; 20, 63.; Cic. pro Tullio 8, 20.; Cicero in Verrem II. 3, 15; II. 3, 20, 51.; II. 3, 34.; II. 3, 40.; II. 5, 54.

3) Cicero. ad Qu. fr. II. 15. b.

4) Cic. de Sen. 7. 21.

5) Gaius III. 224; IV. 184—186.

6) Mac. Sat. I, 16, 14.

7) V. ö. Farkas Lajos: Rj. J. I.⁴ 337—338. I. 3. j.

8) Cic. Orator: ad Brut. I. 18, 3.; Tusc. V. 22, 63.

9) Varro L. L. VI. 74; Cic. de re publ. II. 36. 61.

10) Senec. Ep. I. ep. VIII. 6. §.

11) Gell. Noct. att. II. 14; Cic. pro Quinct. 8. 30.

12) Cic. pro Quinct. 16, 53.; 17, 54; pro Roscio comoeda. 13. 38. Aus. Epist. 24. 43.

E jogviszonyból származó kötelezettség elhanyagolásának, illetve nem teljesítésének megjelölésére a „vadimonium deserere“¹⁾ kifejezést találjuk alkalmazva.

Azt, mint kétségtelen dologot leszögezhetjük, hogy a római jogi terminológia eredményei nem sok pozitívumot nyújtanak oly értelemben, hogy abból messzebb menő, e kérdés misztériumaiba bevilágító következtetéseket tudnánk levonni.

Sajnos azonban, hogy ezen intézmény eredetét kutatva, nem kevésbé a találgatások és tapogatózások terére vagyunk utalva.

A vadimonium elnevezésnek ama bizonyos fennebb említett ind-európai gyökkel való rokonsága könnyen bizonyos nemzetközi eredetet sejtethet. Ez irányban azonban határozottan nyilatkozni, a források mai állása mellett, szintén nem lehet.

Sőt tovább menve, még az sem lehetséges, hogy a legkisebb pozitivitással nyilatkozhatassunk ez intézmény római alkalmazásának legősibb korára nézve, bármily kívánatos is volna az. E tekintetben minden törekvés, mely egy határidő megállapítására irányul, legfőleg csak kétes értékű kísérletezés és szárnypróbálgatás lehet. Ennek oka nyilván az, hogy az ez idő szerint rendelkezésre álló forrásaink felette hézagosak és szórványosak.

Egyelőre csak annyi bizonyos, hogy a vadimonium a régi civiljog legősibb alapintézményei közé tartozott.

Gellius²⁾ ez intézményről már mintegy rég letűnt antikvitásról beszél. Ő ugyanis a XII. t. t. antikvitásai közé sorozza a vadimoniumot:

¹⁾ Cic. pro Quinct. 14, 48.; 16, 51.; 18, 56, 57.; 23, 75.; 28, 86.; in Cat. II. 3, 5. Liv. Hist. XXXIX. 41.

²⁾ Noct. att. 16, 10, 8: „Sed enim cum proletarii et assidui, et sanates, et vades et subvades, et viginti quinque asses, taliones, furtorumque quaestiones cum lance et licio evanuerint, omnisque illa duodecim tabularum antiquitas nisi in legis actionibus centumviralium causarum lege Aebutia lata composita sit.“

„ duodecim tabularum antiquitas“

mint ő nevezi, melyre nézve később azt mondja, hogy a lex Aebutiaival eltűnt.¹⁾

Titus Livius értesítéseinek²⁾ figyelembe vételével csak ezen antikvitásra vonatkozó állítás megerősítését találjuk. Az ő hirdásai oly értelemben szólnak, hogy a vadest már R. é. u. 293-ban (Kr. e. 641) alkalmazták.³⁾

Varro szintén ismeri ezen intézményt és róla definitiót is ad, meghatározván a vas szó jogi értelmét:

„Vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat.“

Ez a körülmény amellet bizonyít, hogy e korban már tényleg gyakrabban alkalmazhatták a vadest. Ezt igazolja azon további kinyilatkoztatása:

„Consuetudo erat, quod reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alium daret.“⁴⁾

A jogalkalmazás időpontjának megközelítő fixirozása tekintetében mindemez elszórtan fellépő nyilatkozatoknál nagyobb jelentőségű Macrobius⁵⁾ kinyilatkoztatása, aki az ősrégi vadimoniumot a comperendini diessel, s így közvetve a comperendinatio révén, a sacramenti actióval, hozza összeköttetésbe.

„ comperendini (sc. dies sunt) quibus vadimonium licet dicere.“

A vadimonium alkalmazásának e vonatkozásban csak az lehetett a gyakorlati jelentősége, hogy ennek segítségével a megszakított tárgyalás a legközelebbi perendini diesre helyeztetett át.

Ennek a szüksége általánosságban egész világos módon

¹⁾ V. ö. Lenel: Z. S. St. XXIII. 96. és kl.; Zenger: Vad. 12. 1.: Fliniaux: Vad. 1—2. l.

²⁾ Historiae. III. 13, 8.

³⁾ V. ö. Fliniaux: Vad. 2. l. 2. j.

⁴⁾ Varro loco cit.

⁵⁾ Sat. I. 16, 14

akkor merült fel, mikor a sacramentum világiasítása a perek tárgyalásának hosszabb menetét adott¹⁾ in iure; s a legközelebbi comperendini diesre való elhalasztás szüksége forgott fenn.

Macrobius értesítése alapján nyerhető tanúság ezek szerint egészen kézenfekvő. A vadimonium állandó természetű alkalmazása kérdésénél tehát mintegy biztos támpont gyanánt jelentkezik a sacramentum világiasításának időpontja.

Most már önkéntelenül azon további kérdés merül fel, hogy e világiasítás kora mely időpontra tehető?

E tekintetben azonban sajnos, szintén nem tudunk egész határozottsággal állást foglalni.²⁾ Két időpont jöhet tekintetbe u. m. 1. a köztársaság behozatalának kora; 2. a tresviri capitales creatiójának ideje,³⁾ mely körül-belől 464-re tehető.⁴⁾

E réven a képzelet túlmessze szárnyaló csapongása nélkül azt állithatjuk, hogy a perbeli vadimonium fokozottabb alkalmazási kora körül-belül már az V-ik századra nézve igazoltnak vehető.

A határidő megállapítása tekintetében, a mondottakon kívül segítségünkre lehet még a római törvényhozásnak egy alkotása, nevezetesen a lex Pinaria, amennyiben igen valószínű, hogy ennek meghozatalakor már a vadesnek szélesebb körű intézményes alkalmazásáról szólhatunk. E törvény rendelkezése volt ugyanis az, amely a legis actio sacramentinal az eljárást meghosszabbította, amennyiben ezután nem adatott mindjárt az első in iure való megjelenésnél iudex, hanem csak 30 nap mulva,⁵⁾ amikor újból meg kellett jelenniök a feleknek. Ezen újabb megjelenést vades állításával ígérték a perlekedők.

1) Hasonlóan Fliniaux: Vad. 3. l. A comperendini dies és a vadimonium összefügését l. Karlowa: C. P. 364. l.; M. Voigt: Vad. 332. l.

2) L. e tekintetben Cuq: Inst. jur. I. 146. l.

3) V. ö. Cuq: Inst. jur. I. 146. l. 5. j.; Girard: Manuel. 4 984. l. 4. j.

4) Cuq: Inst. jur. I. 135. l. 8. j.; Karlowa: R. G. I. 264. l.

5) Gaius: Inst. IV. 15. §.

A további következtetések láncszemének fűzésénél azonban megint egy nagy nehézségre bukkanunk, ami nem kevesebb fontosságú valami, mint épen e törvény kora megállapításának a nehézsége.

Azt hisszük azonban, hogy helyes úton járunk, ha e törvény korát illetőleg azon nézet valószínűségét fogadjuk el, mely keletkezését V. é. u. 282-re (472 Kr. e.) teszi.¹⁾

A mondottak egybevetése alapján a perbeli vadimonium rendszeres alkalmazását megközelítő számítások szerint az V-ik századra tehetjük.

Ezzel azonban még e jogintézmény kora s legrégebbi felmerülésének ideje nincs megállapítva, minthogy ezen adatok nem a vadimonium elsődleges alkalmazására, hanem már kifejlett praxisára vonatkoznak.

Szem előtt tartandó, hogy az eddig előadott érvek és közvetett bizonyítékok tulajdonképpen csak a vadimonium perjogi alakulatára szölkttak.

Ezen bizonyítási módozat a korhatárok fixirozására csak az esetre volna kielégítő, — még ha teljesen szabatos volna is — ha azon állásponton állnánk, hogy ezen intézmény csak a perjogi

¹⁾ E korra helyezi e törvényt Vécsey Tamás: R. J.⁷ 40. l. 10. j. Reám teljesen meggyőző erővel bír Eisele érveinek hatása. (Beiträge. 223. l.) Ezen író a kérdéses dátum fixirozása mellett a következő érveket hozza fel: mérlegelendő egyrésztől, hogy a plebs ezen időben kezd mozgolódni (260-ban első secessio, 283-ban lex Publilia Voleronis), másrésztől, hogy ha a sacramentum egy eskü volt, annak megszüntetése a népnek kívánsága kellett, hogy legyen, mert minden a jogban még levő sacralis elemnek a kiküszöbölése első feltétele volt, a még ez időben patricius pontifexeknek az igazságszolgáltatásból való kiszorításának. Ezen érvelés ellen egyáltalában nem szól, hogy a dolgok fejlődése később más fordulatot vett; hogy a plebeiusok ahelyett, hogy a pontifexeket az igazságszolgáltatásból kiszorították volna, maguk mentek be a pontifikális kollégiumba; hogy a sacramentum a XII. t. t. idejében eskü természetét már elvesztette. Ez utóbbi Gaius IV. 14. §-ára való tekintettel meglehetősen bizonyosra vehető.

Nem hiányoznak írók, akik egészen lemondanak minden dátum megállapításának lehetőségéről, így Girard: Manuel.⁴ 985. l.; Schulin: G. 532. l.

cautio nyújtás célját szolgálta. Mihelyt azonban azon nézettel is számolnunk kell, miszerint ez az általános magánjogi szavatolás céljait szolgáló ügyleti forma is volt, a kérdést eldöntöttnek közelről sem mondhatjuk.

Legjobb esetben is csak azon hipotézis elfogadása alapján tudnánk némileg megnyugodni, melyszerint általában a processuális kezességi alakok mindig korábbiak, mint az extraprocessuálisak.¹⁾ Ezen esetre el volna intézve a kérdés legalább úgy, hogy a perjogi vadimoniumra nézve limitálva volna körül-belül a korhatár, az általános magánjogi célt szolgáló jótállási formának szükségként fiatalabbnak kellene lennie.

Ez azonban érdemileg véve nem volna egyéb, mint a kérdés megoldásának eltolása.

Mindenesetre azonban kívánatos volna, hogy a vadimonium magánjogi (materiáljogi) alkalmazásának álláspontján állva, legalább megközelítő pontossággal egy bizonyos korhatár jelöltessék meg, történeti kutatásainknak ilyen irányban való kiterjesztése is föltétlenül szükséges volna. Sajnos, azonban e tekintetben semmi nemű támpontot nem tudunk találni.

Erre való tekintettel a tárgyilagosság szemelőtt tartása mellett, anélkül, hogy esetleg megint túl messzé mennénk, csak annyit állithatunk, hogy a perenkivüli vadimonium szintén igen korai alakulat a római jogban.

Ennél tovább nem is óhajunk menni, mivel ez esetre állításainknak igazolására objektív érveket alig tudnánk felhozni.

Azt sem koncedáljuk, hogy a peren-kivüli vadimonium a perbeli-vadimoniumnál fiatalabb keletű, tehát a kétféle alkalmá-

¹⁾ E nézetet kifejti részletesen Mitteis: F. 115. l. Utal arra, hogy a perbeli kezesség mindig régebbi, mint a peren-kivüli és általában a perbeli kezesség a legrégebbi. Érdekes különben, hogy végeredményében maga sem zárkózik el annak elismerése elől, hogy a rómaiaknál a peren-kivüli vadimonium igen korán felléphetett. E nézetet objektív kritika révén erősen paralizálja E. I. Bekker: Z. S. St. XXX. 44. l.

zási körrel bíró vadimonium egymáshoz viszonyított korbeli elsőbbsége tekintetében sem tudunk a források mai állása mellett pálcát törni.

Nem tartjuk azonban valószínűtlennek, hogy a vadimonium, mint általános szavatossági alak, már az V-ik században szintén létezhetett, bár pozitív adatokkal csak a perjogi alkalmazást illetőleg találkozunk.

Ezzel tulajdonképpen semmi lehetetlent nem mondunk, és ha egész őszinték akarunk lenni, meg is kell vallanunk, hogy ez nagy eredmény, egyrésztől Gellius állításainak és Livius tudósításainak szemmeltartásával, másrésztől a tulajdonképpeni római kezességi alakok, u. m. a sponsio, fidepromissio és fideiussio korát illetőleg ismert adatok fgyelembé vétele mellett.

Ezen felsorolt kezességi alakok közül ugyanis, már a legfiatalabbnak, t. i. fideiussiónak meghozatalát illetőleg ma általánosnak mondható a nézet, hogy ez a VI-ik század vége és a VII-ik század közepéig terjedő időre tehető.¹⁾

Sőt tovább menve, kétségtelen, hogy a fideiussiónál régebbi másik két kezességi alak, a sponsio és fidepromissióból származó felelősséget módosító törvények, u. m. a lex Apuleia, Furia, Ciceireia, Publilia a VI-ik századból valók, aminél viszont régibb e kezességi alakzatok keletkezésének kora.

Mennyivel régiebbnek kell tehát lennie e három kezességi alakzatnál a túszi felelősség rendszerén felépült vadimoniumnak, mikor azt látjuk, hogy az accessorietas principiumán nyugvó kezesség intézménye minden jogrendszerben sokkal fiatalabb, mint a túszi felelősség.

Kérdés, hogy mennyi idő alatt ment végbe eme nagy változás a római jog rendszerében, s mennyi idő kellett ahhoz, hogy eme kétségtelenül hosszú történeti folyamat lezajlott, úgy hogy az új alakulat már jogintézménnyé is lett, nemcsak, hanem az ebből

1) Réthey F. : K. A. 3. és 5. §§.

folyó felelősség törvényhozási módosítása az idézett törvények alakjában helyt is foglalt. Mindenesetre ehhez egy századnál több idő kellett, tekintve a rómaiaknak az újításokkal szemben megnyilatkozó erős konzervatizmusát.

Mindezek összegezése indokolttá teszi, hogy a vadimonium korára nézve limitált maximális korhatár, az V-ik századot illetőleg valószínűnek tűnjék fel, természetesen ezen latituden belül lefelé a közelebbi időpont meghatározására, újból hangsúlyozzuk, minden pozitív támpont hiányzik.

2. §. A vadimonium alkalmazásának köre.

Az irodalomnak igen sokat vitatott kérdése, hogy vajjon a vadimonium a római magánjog rendszerében egy tisztán perjogi kezekedés célját szolgáló ügyleti alak volt-e, vagy pedig ezen intézményben keresendő az általános magánjogi jótállásnak legősibb megjelenési formája.

Két nézet áll egymással szemben. Az egyik szerint a vadimonium általános magánjogi jótállás célját szolgáló ügyleti alak volt, úgy hogy ez képezte a római jogban a kezesség¹⁾ vállalás legősibb formáját.²⁾

Ezzel szemben áll a másik felfogás, melyszerint a vadimonium tisztán csak perjogi kezességi alak volt,³⁾ mely mint ilyen alkalmazást talált úgy a polgári, mint a büntető perekben.

1) Kezesség alatt nem értünk a mai felfogásnak megfelelő dogmatikai fogalmat, e szót ismét csak a jótállás, garancia vállalás általánosabb értelmében használjuk.

2) V. ö. Farkas Lajos: Rj. T. I.⁴ 336. l.; Lenel: Z. S. St. XXIII. 96. és kl.; Schulin: G. 348. l.; Voigt: Vad. 308. és kl.; Cuq: Inst. jur. I. 120. l. 3. j.; Sohm: Institutionen.¹¹ 380. l. 3. j.; Mitteis: F. 115. l.

3) V. ö. Karlowa: R. G. II. 621. l.; Girard: Manuel.⁴ 748. l. 1. j.; Fliniaux; Vad. 20. és kl.; Schlossmann: Z. S. St. XXVI. 304. l.